

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بازرگان؛ راه پاک

مجموعه مقالات همایش علمی فرهنگی
بزرگداشت مهندس بازرگان

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

بازرگان؛ راه پاک

مجموعه مقالات همایش علمی فرهنگی

بزرگداشت مهندس بازرگان

□ بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

● ویراستار: مرتضی کاظمیان

● طراح جلد: حمیدرضا رحمانی

● حروف چینی و صفحه آرایی: حمیدرضا خاموشی

● لیتوگرافی و چاپ: غزال

● صحافی: صحافی علی

● شمارگان: ۱۱۰۰

● چاپ اول: ۱۳۸۴

● نشانی: تهران، صندوق پستی ۶۴۹۴-۱۵۸۷۵

● تلفن: ۸۸۳۰۱۹۹۲ فاکس: ۸۸۳۲۲۱۷

● شابک: ۱-۴۶-۸۱۶۱-۹۶۴-۱ ISBN: 964-8161-46-1

● کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

همایش علمی- فرهنگی بزرگداشت مهندس مهدی بازرگان (۱۳۸۳: تهران).
بازرگان؛ راه پاک: مجموعه مقالات همایش علمی فرهنگی بزرگداشت
مهندس بازرگان / بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان. - تهران: کویر،
۱۳۸۴.
۴۵۲ ص.

ISBN: 964-8161-46-1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

۱. بازرگان، مهدی، ۱۲۸۶-۱۳۷۳ - - کنگره‌ها. الف. بنیاد فرهنگی

مهندس مهدی بازرگان. ب. عنوان.

۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲

DSR ۱۵۳۴ / ۵ / ۲ ه ۸

م ۸۴-۱۶۳۵۸

کتابخانه ملی ایران

فهرست مندرجات

- پیش‌گفتار / بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان..... ۵
- ۱- گزارش دبیر هیئت علمی همایش / محمد ترکمان ۷
- ۲- مهندس بازرگان و اندیشه تجدد در ایران / ابراهیم احدی ۱۱
- ۳- آموزه‌های معلم خردمندم / علی‌محمد ایزدی..... ۱۹
- ۴- بازرگان و الگوی سلامت روان / زهرا بازرگان ۲۷
- ۵- دوران مدرسه و «نقش پدری» / عبدالعلی بازرگان..... ۳۹
- ۶- ذره‌ها مسافر بی‌نهایت‌اند / محمد نوید بازرگان..... ۵۱
- ۷- استقلال و هویت ملی در اندیشه‌ی مهندس بازرگان / محمد بسته‌نگار ۶۳
- ۸- آثار سازگاری ایرانی بر مدیریت ایرانی / محمدحسین بنی‌اسدی..... ۷۳
- ۹- استاد من، مهندس بازرگان / مهدی بهادری‌نژاد ۸۵
- ۱۰- پاس‌داشت تلاش‌ها و خدمات مرحوم مهندس مهدی بازرگان / علی پایا ۸۹
- ۱۱- سیر تحول دیدگاه بازرگان درباره نسبت میان عقل و وحی / حبیب‌الله پیمان ۹۳
- ۱۲- مهندس بازرگان در محکمه‌ی استبداد / ناصر تکمیل‌همایون ۱۲۱
- ۱۳- مهندس بازرگان؛ معلم همیشگی و واقعی / غلامعباس توسلی..... ۱۲۹
- ۱۴- احتیاج روز / محمد توسلی..... ۱۳۷
- ۱۵- مرد مشارکت نه حذف و معاندت / سید محمد ثقفی..... ۱۴۵
- ۱۶- اصلاح‌طلبی از قبیله‌ی بیدادگران / سید محمد مهدی جعفری..... ۱۵۹
- ۱۷- بازگشت به قرآن از دیدگاه مهندس بازرگان و شیخ نورسی / جلال جلالی‌زاده..... ۱۶۵
- ۱۸- اصالت و آثار اصلاح‌طلبی بازرگان / حمیدرضا جلالی‌پور..... ۱۷۵
- ۱۹- بازرگان و دفاع از حریم تشیع / مهدی چهل‌تنی ۱۷۹
- ۲۰- بازرگان؛ مشروطه‌خواه تمام عیار / سعید حجاریان..... ۱۹۱
- ۲۱- بازرگان؛ مبارز و مصلح ربانی / مجید حکیمی..... ۱۹۷

□ ۴ بازرگان؛ راه پاک

- ۲۲- بازرگان؛ خالص با خدا، صادق با مردم / محمدعلی دادخواه..... ۲۰۹
- ۲۳- معضل بازرگان، مشکل ما / تقی رحمانی..... ۲۱۳
- ۲۴- روحیه سازگاری ایرانی / رضا رضاقلی..... ۲۳۳
- ۲۵- تأثیرگذاری اندیشه‌ی بومی در مبارزات سیاسی / محمدحسین رفیعی..... ۲۵۱
- ۲۶- بازرگان و تجارب انقلاب / عزت‌الله سحابی..... ۲۵۹
- ۲۷- ما، نسل متهم / سوسن شریعتی..... ۲۶۷
- ۲۸- بازرگان، نماد ایمان و آزادی / فضل‌الله صلواتی..... ۲۷۵
- ۲۹- مروری انتقادی بر تفکر دینی بازرگان / معصومه علی‌اکبری..... ۲۷۹
- ۳۰- آخرت و خدا / علی‌اصغر غروی..... ۲۹۷
- ۳۱- علم و دین / محمدتقی فاضل میبدی..... ۳۰۹
- ۳۲- از پارادایم مکانیستی تا پارادایم اطلاعاتی / مقصود فراستخواه..... ۳۲۳
- ۳۳- بازرگان، نهادهای مدنی و دموکراسی / فاطمه فرهنگ‌خواه..... ۳۲۹
- ۳۴- بازرگان، دین و دولت / مرتضی کاظمیان..... ۳۴۵
- ۳۵- علم و دین، مطالعه موردی دیدگاه مهندس بازرگان / محسن کدیور..... ۳۵۱
- ۳۶- عاشقان چنین میرند / عباس کشتکاران..... ۳۶۱
- ۳۷- مهندس بازرگان در اخلاق و اندیشه / شعبانعلی لامعی..... ۳۶۹
- ۳۸- نسبت میان دین و سیاست در اندیشه مهدی بازرگان / سیدعلی محمودی..... ۳۷۷
- ۳۹- تعامل علم و دین در اندیشه بازرگان / فرامرز معتمد دزفولی..... ۴۰۱
- ۴۰- اخلاق سیاسی، نقد اخلاقی / علی‌اکبر معین‌فر..... ۴۱۱
- ۴۱- آزادی / امیرسعید موسوی حجازی..... ۴۱۷
- ۴۲- روشن‌فکری دینی و سکولاریسم / ابراهیم یزدی..... ۴۲۳
- ۴۳- نمایه..... ۴۴۷

به نام خدا

پیش‌گفتار

همایش علمی - فرهنگی بزرگداشت شادروان مهندس مهدی بازرگان که به مناسبت دهمین سالگرد درگذشت آن مرحوم در روزهای سه‌شنبه ۲۹ و چهارشنبه ۳۰ دی ماه ۱۳۸۳ در حسینیه ارشاد برگزار شد، حاصل برنامه‌ریزی جمعی، با محوریت بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان و هم‌کاری هم‌فکران، صاحب‌نظران، علاقه‌مندان و خانواده ایشان بود.

برای برپایی این همایش که هدف آن شناخت و نقد آثار و هم‌چنین پیشرفت تفکر و مشی علمی، دینی، فرهنگی و اجتماعی زنده‌یاد مهندس بازرگان بود، در اوایل تابستان ۱۳۸۳ بررسی‌های اولیه با حضور صاحب‌نظران و علاقه‌مندان انجام گرفت و متعاقباً ستاد برگزاری، کمیته علمی و مدیریت اجرایی آن تشکیل و فعال گردید.

در کمیته علمی صاحب‌نظران گران‌قدری از ابتدا فعالیت داشتند ولی به علت مشغله، ادامه هم‌کاری و فعالیت مستمر همه آنان فراهم نگردید و در نهایت این کمیته با شرکت و هم‌کاری برادران گرامی، آقایان: محمد ترکمان، محمد توسلی، مهدی چهل‌تنی، علیرضا رجایی و مقصود فراستخواه، نظارت بر محتوای علمی همایش را با دبیری جناب آقای محمد ترکمان به انجام رسانید.

برای دریافت مقالات اعلام عمومی و انتشار فراخوان در دو روزنامه ایران و شرق در دو نوبت (نیمه‌ی مهر و نیمه‌ی آبان ۸۳) انجام و درخواست شد که مقالات در حول محورهای زیر تهیه گردد:

- ۱ - اصلاح‌طلبی، نوزایی، روشنفکری دینی
- ۲ - آزادی، مدارا، دموکراسی
- ۳ - دین، دولت، جامعه
- ۴ - اخلاق و دین‌رحمانی
- ۵ - فرهنگ عمومی و خلیقیات مردم ایران (کار و تولید)

۶ □ بازرگان؛ راه پاک

- ۶ - اسلام، دگرگونی و احتیاجات عصر
- ۷ - عقل، علم و دین
- ۸ - اخلاق سیاسی و سلوک اجتماعی
- ۹ - استقلال، ملیت و منافع مشترک
- ۱۰ - نهادهای مدنی، سازمان‌های داوطلبانه

علاوه بر آن، تماس مستقیم با صاحب‌نظران و علاقه‌مندان و دعوت به همکاری از طریق هیئت‌مدیره بنیاد فرهنگی و کمیته علمی انجام گرفت. در تماس‌های مستقیم، استقبال از برپایی همایش و تهیه‌ی مقالات شایان توجه بود. مقالات رسیده مورد بررسی قرار گرفت و نتیجه توسط جناب آقای فراستخواه، دبیر محترم هیئت داوران رتبه‌بندی گردید. در نهایت از بین مقالات رسیده به علت محدودیت زمانی، فقط ۲۹ مقاله در قالب ۶ نشست عمومی ارائه و مقرر شد ۱۲ مقاله‌ی دیگر همراه با مقالات عرضه شده منتشر شود. اکنون باعث خوشوقتی است که این مقالات با کوشش جناب آقای سیداکبر بدیع‌زادگان و با ویراستاری برادر گرامی جناب آقای مرتضی کاظمیان به صورت کتاب حاضر آماده انتشار گردیده است.

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان، بر خود فرض می‌داند که از همه‌ی دست‌اندرکاران که در برپایی و اجرای موفق این همایش و آماده‌سازی این مجموعه، تلاش نموده‌اند به خصوص از جناب آقای عیسی سحرخیز، مدیر اجرایی همایش، جناب آقای محمد ترکمان، دبیر هیئت علمی و جناب آقای ناصر میناچی، مدیریت محترم حسینییه ارشاد تشکر و قدردانی نماید.

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

مقدمه و گزارش دبیر هیئت علمی همایش

محمد ترکمان

مهندس بازرگان (۱۲۸۶ تا ۳۰ دی ۱۳۷۳ هجری شمسی)، در طول شش دهه خلق آثار تحقیقی و علمی و دینی و اجتماعی و سیاسی، افزون بر تأثیرگذاری بر افکار و اعمال و آمال بخش‌های قابل توجهی از چند نسل از ایرانیان و هم‌چنین تأثیر بر عرصه‌ی حیات پژوهشی و علمی و دینی و اجتماعی و سیاسی کشور، گنجینه‌ای بزرگ برای امروزیان و آیندگان از خود به یادگار گذاشت. این «ثروت» کلان هنگامی به «سرمایه» مولد و نافع تبدیل خواهد شد که حیات و شادابی و تکامل خود را حفظ کند؛ خواننده و باز خواننده شود؛ مورد بحث و تحقیق و نقد و پرداخت و صیقل قرار گیرد؛ با آراء و نظرات و دست‌آوردهای جدید سنجیده شود؛ و نقاط قوت و ضعف آن شناخته گردد. تنها در چنین صورتی خواهد بود که جامعه از برکات و نعمات آن آثار بیش‌تر و بهتر بهره‌مند خواهد شد. در غیر این صورت، آن آثار ارزشمند را در کنار بسیاری از آثار گران‌سنگ آفریده‌ی مصلحان و عالمان و محققان کشور، هم‌چون کان‌های غنی و گران‌قیمتی خواهد بود که یا مورد بهره‌برداری و استفاده قرار نمی‌گیرد و یا آن‌که به دلیل عدم بهره‌برداری صحیح، ارزش افزوده‌ی قابل توجهی برای کشور به ارمغان نمی‌آورد. از جمله اهداف همایش علمی - فرهنگی مهندس مهدی بازرگان نیز بررسی این گنجینه‌ی بزرگ و واریسی مشی و سلوک اخلاقی و علمی شخصیت جامع‌الاطراف ایشان بود.

نویسنده‌ی این سطور کوشش خواهد کرد در یک تقسیم‌بندی، نگاهی گذرا به دو نوع و دو دسته از رجال و نام‌وران کشور داشته باشد؛ هر یک از این دو نوع، افراد و اجزاء خود را دارد. تفاوت درجات و مراتب در میان افراد بر دو نوع قابل مشاهده است، اما آنچه تعیین‌کننده‌ی جایگاه افراد در این دسته یا آن دسته است نوع موضع‌گیری و عمل کرد آنان در برابر رویدادها و وظایف اجتماعی و ملی و اخلاقی و راه‌هایی است که برای تحقق آرمان‌های خود پیموده‌اند.

علی‌اکبرخان داور، روزنامه‌نگار و حقوق‌دان و تحصیل‌کرده‌ی اروپا و فعال سیاسی در سوئیس و مؤسس حزب رادیکال و برهم‌زننده‌ی اساس عدلیه و محاکم سوابق و مذهب عدلیه و محاکم

۸ □ بازرگان؛ راه پاک

جدید در ایام سلطنت رضا شاه به عنوان نشانه و مظهر نوع اول و مهندس بازرگان به عنوان نشانه و مظهر نوع دوم انتخاب شده است.

داور؛ رهرو راه‌های کوتاه و سریع، برای وصول به مقصود اگرچه با ابزار ناپاک

مرحوم دکتر محمود افشار یزدی در ملحقات ترجمه فارسی رساله‌ی خود، نوشته‌ای را درباره‌ی علی اکبر داور به چاپ رسانده است که از جهات مختلف ارزشمند و عبرت‌آموز است. در بخشی از آن نوشته می‌خوانیم:

«داور وطن‌پرست... می‌خواست به ایران خدمت بکند، اما متأسفانه معتقد بود که وقتی هدف انسان پاک باشد، اهمیت ندارد اگر وسایل رسیدن به هدف پاکیزه نباشد. بعد که هر دو به ایران آمدیم، آب‌مان به یک جوی نرفت، و از همین لحاظ اختلاف نظر میان ما بروز کرد. روزی که به دیدن من آمده بود، گفت: «رفیق، چه خیال داری؟ چه می‌خواهی بکنی؟» گفتم: «تازه آمده‌ام و نمی‌دانم». پرسیدم: «نظر شما چیست؟» گفت: «دو راه بیش‌تر نیست: یا باید روش ذکاء‌الملک فروغی را پیش گرفت: اول معلم شد، بعد قاضی، بعد تر وکیل مجلس و تا آخر، که راه دور و درازی می‌باشد. دیگر، راهی که من (داور) پیش گرفته‌ام: اول باید وکیل شد!...»

متأسفانه با نیت پاک، برای رسیدن به هدف که خدمت به وطن و خوب بود، وسایل بد انتخاب نمود. در ضمن بحث میان ما، صاف و پوست‌کنده گفت: «در صورتی که هدف خوب باشد اهمیت ندارد که وسیله خوب نباشد». گفتم: «مشکل است که با وسایل بد بتوان به مقصد نیکو رسید، زیرا وسایل بد تعهداتی ایجاد و ایجاد می‌کند که ممکن است الزام‌آور باشد». دیدم که کم و بیش رویه‌ی ماکیاولی را پیش گرفته است.»

افراد نوع اول، علی‌رغم پنهان ساختن اهداف و مقاصد خود ذیل خدمت به وطن یا هر مفهوم متعالی و ارزش‌مندی، از آن‌جا که غایت آمال و آرزویشان کسب قدرت و دست‌یابی به آن از هر راه و با هر ابزار و در کوتاه‌ترین مدت است، علی‌الادوم دچار تناقض در گفتار و کردار، پیشینه و وضع موجود خود، و اگر آینده‌ای برای آنان متصور باشد، با آینده خود نیز خواهند شد. زیرا نه بر مدار حقیقت که بر مدار قدرت می‌چرخند. افراد این نوع، چون در رسیدن به قدرت غیر منبعث از ملت تعجیل دارند از قوانین حاکم بر هستی و جوامع که مبتنی بر تغییرات بطئی و پیوسته و درازمدت است غفلت می‌کنند و از خودسازی و بسترسازی و انسان‌سازی و کار دراز مدت و پیشه ساختن روش‌های تبلیغی و اقناعی و احترام به کرامت انسان‌ها دوری می‌گزینند و به شیوه‌های تحکم‌آمیز و اجباری و دفعی متکی بر تهدید و رعب و تحقیر و تخفیف مردم به ویژه نیکان و صالحان روی می‌آورند. افراد این نوع، چشم به تحولات درونی جامعه - که دارای اصالت است - ندارند و از برکات و ثمرهای عمل صالح که ماندگار و پایاست غافل و دنبال کف‌ها و حباب‌های مستعجل روان‌اند. از این جماعت، نامی نیک و پیروانی که به رهروی در آن راه مباحثات کنند، نمی‌شناسیم و حتی کسانی که در عمل پوینده راه آنان‌اند، در سخن از انتساب خود به آن جماعت تبری می‌جویند.

سرنوشت علی‌اکبر داور که روزگاری از آزادی‌خواهی و اجرای قانون اساسی و تفکیک خود و حقوق مردم ایران و پیشرفت آنان سخن می‌گفت و همه‌ی آن شعارها را در پای مستبد خودکامه

نمایه □

برآمده از کودتای بیگانه ساخته‌ی سوم اسفند ۱۲۹۹ قربانی کرد و خود نیز در نهایت به فرمان او رفت و خودکشی کرد، سخت عبرت‌آموز است. اشکال او و هم‌سانان او به هیچ‌وجه ذاتی نیست، بلکه لازم و ذاتی راه و ابزار و وسایل نادرستی است که در مشی و سلوک خود، خود اختیار کرده‌اند.

بازرگان، رهرو راه‌های سخت و طولانی و نو با ابزار پاک

دسته‌ی دوم که مهندس بازرگان از نشانه‌ها و مظاهر آن است، هدف خود را نه در کلام که در عمل نیز خدمت به مردم و رشد و شکوفایی خود و جمع و گام برداشتن در طریق کمال قرار دادند.

در زندگانی این دسته، از اعوجاج‌ها و تغییر رنگ‌های مداوم و تعجیل و تناقض در گفتار و کردار، دیروز و امروز خبری نیست؛ آنچه هست، راستی است و درستی، یک‌رنگی و صبوری، وحدت در گفتار و کردار، قدرشناسی از خدمات نیکان و صالحان، دعوت به تعقل و تفکر و دعوت به تعادل و پرهیز از افراطی‌گری، دعوت به وحدت در عین حفظ حقوق افراد، فرهنگ‌سازی و نشر اخلاق کریمه، دعوت به کار و تلاش و خلاقیت، دعوت به ابتکار و تأسیس، نه تقلید و دنباله‌روی، و توجه و عنایت به سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی، و انسانی کشور.

مهندس بازرگان عمری را سرفرازانه در تعلیم و تعلم، مشارکت در تأسیس و تشویق و هم‌کاری با نهادهای مدنی مستقل و بسط و گسترش عرصه‌ی عمومی در برابر قدرت متمرکز و مطلقه و فاسدکننده‌ی حکومتی، تشویق به کار جمعی، تقویت مبانی علمی، فرهنگی، دینی، ملی و هویت بخشی به نسل جوان تحصیل کرده با تدریس در دانشگاه و به صحنه آوردن دین و قرآن و معنویت و تألیف رسائل و مقالات و ایراد خطابه‌ها و تأسیس انجمن‌های اسلامی در روزگاری که عضویت در آن انجمن‌ها نه تنها امتیاز مادی و تشویق و ترفیع حکومت را به همراه نداشت، بلکه مشکل زا و هزینه بردار نیز بود، سپری ساخت. او سدی رفیع در برابر تهدیدها علیه استقلال و تمامیت ارضی و فرهنگی و سیاسی کشور برافراشت.

مهندس بازرگان به گواهی کارنامه‌اش در آن سال‌ها لحظه‌ای از تزریق امید به جامعه و دعوت به اصلاحات مستمر و گام به گام، قانون‌گرایی و نظم، دعوت به سعه‌صدر و تحمل و مدارا و عفو و گذشت به جای انتقام، دست نکشید؛ نیز از تقدم مصالح و منافع ملی بر منافع شخصی و گروهی و مبارزه با یأس و انفعال اجتماعی - که روی دیگر آن هرج و مرج و انفجار و خشونت است - و تبعیت از تحمل، این حجت و پیامبر باطنی در گفتار و کردار، و دوری از عوام‌بازی و عوام‌فریبی خسته نشد؛ هم‌چنان که از تبلیغ پردوام این نکته که جوهر رسالت حضرت ختمی مرتبت (ص) به مصداق «بعثت لاتمم مکارم‌الاخلاق» چیزی جز به اتمام و کمال رساندن اخلاق کریمه و ملکات فاضله در جامعه‌ی انسانی نیست و هم‌چنین پشتیبانی از دست‌آوردهای نهضت ملی ایران به رهبری مرحوم دکتر مصدق و امر به معروف و نهی از منکر و تذکر و انتقاد دل‌سوزانه و مشفقانه‌ی ارباب حکومت به رغم پرداخت هزینه‌های سنگین و تحمل مصائب فراوان و در یک کلام، خدمت بی‌مزد و منت و استقبال از راه‌های سخت و دور و دراز آن، دست برنداشت.

جای آن دارد از چنین مصلحی فرزانه و شیدا، افتخار ایران و دنیای اسلام تجلیل به عمل آید

و در بزرگداشت و بررسی افکار و شخصیت او و امثال او گردهم‌آیی‌های فراوان برگزار گردد تا جوانان کشور با ذخایر عظیم فرهنگی و انسانی میهن خود بیشتر آشنا شوند، در برابر امواج جهانی سازی بی‌پناه و بدون آگاهی رها نگردند و به هویت و فرهنگ خودمفتخر باشند، و از این اسوه‌ها در زندگی و سلوک خود الگو و یاری بگیرند.

از دیگر سو، خادمان و مصلحان و دانش‌مندان و مدافعان منافع و هویت ملی و فرهنگی و معنویت و اخلاق، قدر ببینند و بر صدر نشینند تا هم‌گره از کار ملک و ملت باز گردد و هم‌نسل جوان اقبال بیشتری به خدمت و دانش و منافع ملی و هویت ملی و فرهنگی و معنویت و اخلاق آورد. جامعه‌ی مدنی با گرامی داشت خدمت‌کاران واقعی جامعه در شهر و روستا، در محله و مسجد، در مدرسه و دانشگاه، در کارگاه و کارخانه و فرهنگ‌سراها و انجمن‌ها می‌تواند نهضت فرهنگی بزرگی را سامان دهد که هم‌گرد و خاکِ افسردگی و انفعال را از چهره‌ی جامعه بزدايد و هم آتش شوق و امید و خدمت و نشاط را در جامعه فروزان سازد.

گزارش گردش کار هیئت علمی همایش علمی - فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

در پی ایجاد ستاد برگزاری همایش دهمین سالگرد درگذشت مرحوم مهندس بازرگان توسط جمعی از علاقه‌مندان به آن مرحوم در اواخر نیمه‌ی اول سال ۸۳ و انتخاب دبیر اجرایی و تقسیم وظایف و تعیین هیئت علمی (مرکب از: جناب آقای مهندس محمد توسلی، جناب آقای مهدی چهل تنی، جناب آقای محمود حکیمی، جناب آقای دکتر علیرضا رجایی، جناب آقای دکتر مقصود فراستخواه و این بنده) جلسات هیئت علمی با حضور جناب آقای عیسی سحرخیز، دبیر اجرایی همایش، از اوایل مهر ماه ۸۳ آغاز به کار کرد.

در ابتدا محورهای ده‌گانه تعیین و سپس فراخوان مقاله، در جراید کثیرالانتشار منتشر و هم‌زمان با اساتید و دانش‌مندان محترم جهت دریافت مقاله ارتباط برقرار گردید. خوشبختانه فراخوان مقاله و تماس‌ها با استقبال علاقه‌مندان روبرو گردید. با دریافت مقالات کار مطالعه بررسی و انتخاب مقالات آغاز و انجام گردید. تعدادی از مقالات که به‌دلیل ضیق وقت امکان ارائه‌ی آن‌ها در همایش موجود نبود، اینک در کنار مقالات ارائه شده در همایش، در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

در پایان بر خود لازم می‌داند از زحمات اعضای ستاد و دبیر محترم آن و هم‌چنین زحمات هیئت علمی و لطفی که به این بنده مبذول فرمودند و هم‌چنین از هم‌کاری مسئولان حسینی‌ی ارشاد در برگزاری این همایش و حضور اساتید و سروران گرامی مجدداً سپاس‌گزاری نمایم.